

GÜNEL ALLAHVERDIYEVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
ADPU, Xarici Dillər Mərkəzi
Babayeva2009@hotmail.com

İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ YAZI VƏRDIŞLƏRİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ YOLLARI XÜLASƏ

İngilis dili öyrənərkən tələbələr və öyrənənlər müəyyən çətinliklərlə qarşılaşırlar. Bu, ingilis dilinin fonoloji, morfoloji, semantik və sintaktik sisteminin mürəkkəbliyindən irəli gəlir. İngilis dilində yazı tələbələr üçün mürəkkəb bir bacarıq hesab olunur. Yazı hər hansı bir dil istifadəçisi üçün yazının ümumi mürəkkəbliyinə kömək edən müxtəlif bacarıqlara yiyələnməyi ehtiva edən mürəkkəb bir prosesdir. Yazı hər kəsin mənimsəməsi üçün həm çətin, həm də mürəkkəb bir bacarıqdır.

Yazı tələbələrin fərdi inkişafı və akademik müvəffəqiyyəti üçün ən vacib dil bacarığı hesab olunur. Yazı tələbələrin ingilis dilində düşünmə və yaradıcı olmaq qabiliyyətlərini gücləndirir. Yazı tələbələr üçün dil öyrənmədə mühüm rol oynayır. Bundan əlavə, ingilis dilində yaxşı yazmağı bacaran tələbələr, fəaliyyət araşdırmaçıları və ya peşəkarlar olduqdan sonra gələcəkdə yaxşı nəticə əldə edə bilirlər. Bununla yanaşı, yaxşı yazı bacarıqlarına yiyələnmək hər səviyyədə ingilis dili öyrənənlər üçün böyük bir problemdir. Şübhəsiz ki, yazı, tələffüz, cümlə quruluşuna görə mürəkkəb bir bacarıq sayılır və yazma bacarığı, təhsil sisteminin bütün səviyyələrində olan tələbələr üçün çox vacibdir. Bundan əlavə, tələbələrin nailiyyətlərinin çoxu ballarının yalnız testlər və imtahanlar vasitəsilə ölçüldüyü imtahan sistemindəki kimi deyil. Yazıdan yaxşı nəticə göstərənlər digər bacarıqlarda da üstün ola biləcəklər. Yazı öyrənənlər üçün akademik karyerasında irəliləyiş əldə etmək üçün ən vacib bacarıq olduğundan, ingilis dili müəllimləri tələbələrinə yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün bütün lazımi bacarıqları qazanmalarına kömək etməlidirlər.

Beləliklə, bəzi müşahidələrdən belə çıxır ki, yazı yalnız birinci dili öyrənənlər üçün deyil, həm də xarici və ya ikinci bir dil öyrənənlər üçün ən çətin bacarıqdır.

Açar sözlər: Yazı metodikası, dil bacarığı, ünsiyyət vasitəsi, tapşırıq, təqdimat

GUNEL ALLAHVERDIYEVA WAYS TO DEVELOP WRITING SKILLS IN ENGLISH CLASSES SUMMARY

Students and learners face certain difficulties while learning English. This is due to the complexity of the phonological, morphological, semantic and syntactic system of the English language. Writing in English is considered a complex skill for students. Writing is a complex process that involves the acquisition of various skills that contribute to the overall complexity of writing for any language user. Writing is both a difficult and complex skill for anyone to master.

Writing is considered the most important language skill for students' personal development and academic success. Writing enhances students' ability to think and be creative in English. Writing plays an important role in language learning for students. In addition, students who can write well in English can do well in the future when they become action researchers or professionals. However, acquiring good writing skills is a major challenge for English language learners at all levels. Without a doubt, writing is a complex skill in terms of pronunciation, sentence structure, and writing skills are very important for students at all levels of the education system. In addition, much of student achievement is not the same as in an examination system where scores are measured only through tests and exams. Those who do well in writing may excel in other skills as well. Since writing is the most important skill for learners to progress in their academic career, English teachers must help their students acquire all the necessary skills to develop their writing skills.

Thus, some observations suggest that writing is the most difficult skill not only for first language learners but also for foreign or second language learners.

Keywords: Writing methodology, language skills, means of communication, assignment, presentation

Способы развития навыков письма на уроках английского языка

Резюме

Студенты и учащиеся сталкиваются с определенными трудностями при изучении английского языка. Это связано со сложностью фонологической, морфологической, семантической и синтаксической системы английского языка. Письмо на английском языке считается сложным навыком для студентов. Письмо — это сложный процесс, включающий приобретение различных навыков, которые усложняют письмо для любого пользователя языка. Письмо — одновременно трудный и сложный навык, которым может овладеть каждый.

Письмо считается наиболее важным языковым навыком для личностного развития учащихся и академических успехов. Письмо улучшает способность учащихся мыслить и проявлять творческий подход на английском языке. Письмо играет важную роль в изучении языка для студентов. Кроме того, студенты, которые умеют хорошо писать по-английски, могут преуспеть в будущем, когда станут исследователями действий или профессионалами. Однако приобретение хороших навыков письма является серьезной проблемой для изучающих английский язык на всех уровнях. Без сомнения, письмо представляет собой сложный навык с точки зрения произношения, построения предложений, а навыки письма очень важны для учащихся всех уровней системы образования. Кроме того, успеваемость учащихся во многом отличается от экзаменационной системы, где баллы измеряются только с помощью тестов и экзаменов.

Те, кто хорошо пишет, могут преуспеть и в других навыках. Поскольку письмо является наиболее важным навыком для прогресса учащихся в академической карьере, учителя английского языка должны помочь своим ученикам приобрести все необходимые навыки для развития навыков письма.

Таким образом, некоторые наблюдения показывают, что письмо является наиболее трудным навыком не только для изучающих первый язык, но и для изучающих иностранный или второй язык.

Ключевые слова: Методика письма, языковые навыки, средства общения, задание, презентация.

Giriş. Yazı vacib bacarıq sayılır və ayrıca bəzi kateqoriyalara ayrılır. Yazıları *funksional* və *yaradıcı* olmaqla iki kateqoriyaya ayırmaq olar. Funksional yazı yazma bildirişləri, hesabatlar, məktublar, çıxışlar, protokollar, memorandumlar və kitab icmallarını əhatə edir. Bunun əksinə olaraq, yaradıcı yazı ilk növbədə məlumatları yeni mətnlərə, yəni mübahisəli və ya ekspozisiya xarakterli yazılara çevirmək üçün istifadə olunan təsviri və ya izahlı bir şəkildə məlumat vermək və ya izah etmək bacarığından asılıdır. Bəzi tədqiqatlar əsasən tələbələrin ingilis dilində yazı bacarıqlarını inkişaf etdirməkdə qarşılaşdıqları çətinlikləri araşdırmaq üçün yaradıcı yazılara yönəlmişdir.

Bundan əlavə, bu iki kateqoriya üçün tələb olunan yazı funksiyaları, yəni funksional və yaradıcı, həm də əsas və inkişaf etmiş iki modula ayrılmışdır. Əsas bacarıqlara düzgün punktuasiya, düzgün yazı və yaxşı əlyazma daxildir, qrammatikadan düzgün istifadə, fikirlərin düzgün təşkili və ifadə orijinallığı qabaqcıl bacarıqlara daxildir. Müşahidələrində yazma bacarıqlarını öyrənənlərin ikinci dil öyrənmə vəziyyətində mənimsəmələri üçün ən çətin bacarıq olduğunu başa düşdülər. Yaxşı yazılmış bir esse hər hansı mövzuya söykənir və oxucunun fikir axınını izləməsinə imkan verən təşkilati bir quruluşa sahibdir. Buraya düzgün söz vahidləri və nümunələrdən istifadə edərək qurulan dəstəkləyici fikirlər də daxildir. Standart ingilis sözlərinə, yəni böyük hərflərə, düzgün yazılış və cümlə quruluşuna ciddi şəkildə əməl edirlər.

Müəllimlər tələbələrini tapşırıq yazarkən yaxşı yazma bilməsi üçün fikirlərini sinifdə aydın və təsirli şəkildə ifadə etməyə təşviq etməlidirlər. Tələbənin yazı bacarıqlarının yaxşılaşdırılmasının müxtəlif üsul və metodları var. Üstəlik, ingilis dili müəllimləri tərəfindən düzgün rəhbərlik edildikdə yazı tapşırıqlarını yaxşı yerinə yetirirlər. Müəllimlər tələbələrini lazımi şəkildə motivasiya etdikdə, yazılarında aydın, məntiqli və tutarlı fikirlər təqdim etmək üçün bilik və zəkalarını tətbiq edərək yenilikçi fikirlər ortaya qoyurlar. Bu bacarıqlar tələbələri gələcəkdə öz peşələrində parlayacaq şəkildə inkişaf etdirir və yazma tapşırıqlarını da mükəmməl şəkildə yerinə yetirirlər.

Bəzi araşdırmalardan belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, tələbələrin yazılı tapşırıqların qiymətləndirilməsi təkcə müəllimlər tərəfindən deyil, həm də onlar tərəfindən tədris və idrak məlumatlarını əldə etməyə imkan verir. Buna görə müəllimlər tələbələrin yazı bacarıqlarına daha çox diqqət yetirməlidirlər, çünki əksər

tələbələr yazmağa başlayanda problemlərlə qarşılaşırlar. Bunun üçün müəllimlər tələbələrinin səviyyəsini müəyyən etməli və özlərinə daha uyğun yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müəyyən pedaqoji strategiyaları tətbiq etməyə çalışmalıdırlar. Üstəlik bu məqsədlə seçdikləri tapşırıqlar müəllimlər tərəfindən yaxşı bilinməli və tələbələrin marağına səbəb olmalıdır. Bundan əlavə, müəllimlər bu tapşırıqları asandan çətinə doğru qiymətləndirməli, eyni zamanda qrupda işləyərkən tələbələrin işinə nəzarət etməlidirlər.

Bəzi alimlərə görə, bir çox yetkin insan yazmağa çox az vaxt sərf edir. Tədqiqatçılar tələbələrin ünsiyyət fəaliyyətinə cəlb olunmasını araşdırdılar və nəticələr göstərdi ki, ünsiyyətdə olan öyrənənlər vaxtlarının 45%-ni dinləməyə, 30%-ni danışmağa, 16%-ni oxumağa və 9%-ni yazmağa sərf edirlər. Buradakı nəticələr göstərir ki, öyrənənlərin əksəriyyəti vaxtlarının 91% -ni dinləmək, oxumaq və danışmaq üçün sərf edirlər, yalnız 9% yazmağa sərf edirlər. Bu, ingilis dilində yazmağa çalışarkən nə qədər stresli olduqlarını göstərir. Demək olar ki, tələbələrin hamısı eyni stressi yaşayır, yazılarına daha çox əhəmiyyət vermirlər və konsentrasiyanı itirirlər. Tələbələrin yazı bacarıqlarına daha çox diqqət etmələri lazımdır və onlar qrammatik quruluşları da nəzərə almalıdırlar. Bu səbəbdən də tələbələr bu problemi həll etmək üçün daha çox yazma vərdişlərinə vaxt sərf etməli və çox təcrübə qazanmalıdırlar. Əlavə olaraq, ingilis dili müəllimləri yazı bacarıqlarına daha çox diqqət ayırmaq üçün tələbələri maraqlandıran fərqli mövzular seçərək yazı bacarıqlarına xüsusi diqqət yetirməlidirlər. [1, s.5].

Oxumaq və yazmağı öyrənmək, tələbənin ali məktəbdə və həyatda uğur qazanması üçün çox vacibdir. Tələbənin öyrənməsinə və həyatına verdiyi əhəmiyyətli töhfə sayəsində oxumaq və yazmaq dünyanın müxtəlif yerlərində ali məktəb tədris planlarına daxil edilmişdir. Eyni zamanda oxumaq və yazmaq bacarıqlarının ali məktəb proqramına daxil edilməsi bu bacarıqların eyni vaxtda inkişaf etdirilməsinə yönəldilmişdir.

Tələbələr dərs gününün 50%-ə qədərini yazılı tapşırıqları yerinə yetirməyə sərf etdikləri üçün yazı səriştəsi tələbələr üçün vacibdir. Yazı savadlılığı tədqiqatçılar tərəfindən tələbələrin peşə, sosial, icma və vətəndaş əlaqələrinin əsas hissəsi kimi qiymətləndirilir, çünki yazı işlərin təxminən yüzdə 70-i müxtəlif auditoriyalarla effektiv ünsiyyət qurmağın vacib bir komponenti olan yaxşı yazı bacarıqları tələb edir. Bu, ali məktəbdə yaxşı yazılı savadlılığın yalnız akademik performans üçün deyil, həm də tələbənin şüurunu dəyişdirmək üçün lazım olduğunu göstərir. Ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin çox hissəsi yazıya əsaslandığı üçün yazı, ali təhsil müəssisələrində ilk kurslardan inkişaf etdirilməlidir. Yazı həm kəşfiyyətçi, həm də hər hansı bir tələbədə gözəl motor bacarıqlarını inkişaf etdirən bir oyundur. Qeyd etmək vacibdir ki, tələbələrin yazmağı dinləmək və oxumaqdan daha çətindir. Əksər tələbələrin yeni bir dildə biliklərinə təsir edir. İlk kurs tələbələri üçün müsbət öyrənmə nəticələrinin inkişafı mərkəzində durur. Müəllimin tələbə yazılarının inkişafına öz töhfələrini verir. Əlavə olaraq, yazı ilə bağlı erkən təlimlər bacarıqlı bir yazıçı olmağı üçün vacibdir.

Təhsilin başlanğıcında yazı bacarıqlarının öyrədilməsi təhsilin vacib bir hissəsidir, tələbə üçün ibtidai təhsildən ali təhsilə qədər sənədləşdirmək bacarığıdır. Təhsildə effektiv tədris yazıları üçün beş əsas təlim yanaşması müəyyənləşdirilmişdir: *süni yazma, işbirliyi ilə yazma, interaktiv yazma, rəhbər yazma və müstəqil yazı*. Yazılı səriştələr müxtəlif strategiyalar vasitəsilə öyrənilir. İnkişaf etmiş ölkələrdə texnologiya (sözlərin işlənməsi və internetin istifadəsi) tələbələrin yazma savadlılığını artırmaqda özünü yaxşı sübut etmişdir. Öyrənənlərin yazılı səriştəyə nail olmasına kömək etmək üçün istifadə edilən digər bir vasitə, müasir təlim üsulları texnologiyalar və tədris vəsaitləridir.

Yazma və təqlid yazı praktikası, tələbələrin öyrənmə mərhələsində yazılarında etibarlı olmaları üçün vacibdir və ümumi yazı bacarıqları və sonrakı sürət üçün lazımlı bir təcrübədir. Təhsilin başlanğıcında müxtəlif yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək onların yaxşı oxucu olmalarına kömək edir. Müəllimlərin istifadə etdikləri bir başqa strategiya da kitablar, qrafiklər, texnologiyalar kimi vəsaitlərin təmin edilməsidir. Müəllimlər ənənəvi üsullardan daha çox müasir təlim metodlarından istifadə etdikdə, tələbələrin yazı bacarıqları inkişaf edir. Müəllimlər tələbələr üçün uyğun material və vəsaitlərdən istifadə etməlidir. Nəhayət, müəllimlər gənc tələbələrin diqqətini cəlb etmək üçün istifadə olunan müxtəlif təlim metodlarının daha faydalı olduğunu söyləyirlər. Layihə işi müəllimlərin tələbələrin yazılı səriştələrini inkişaf etdirmək üçün istifadə etdikləri ən vacib strategiya kimi müəyyən edilmişdir. Müəllimlər müsahibələrdə tələbələrə cümlələrin qurulması üçün bəzi tapşırıqlar verilə biləcəyini, bütöv bir cümlə qurmaq üçün söz sırasını bilməyin vacibliyini qeyd etdilər. Bundan əlavə, bu məşq normal yazı təcrübəsi zamanı yazı bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində də çox köməkçi ola bilər.

Tədqiqatçıların sözlərinə görə, tələbələrin yazı təcrübəsinə yiyələnməsində müəllimin rolu çox vacibdir. Bununla belə, onların rolu, dərs sahələrində və bənzər bir öyrənmə mühitinin sahələrində, sinifdə daha çox aşkar olur. Müəllim və tələbələrin qarşılaşdıqları digər problem kəskin tədris və metodiki vəsait çatışmazlığıdır. Bu araşdırma zamanı müəllimlər masalar, stullar, flip qrafiklər, yazı yazmaq üçün xüsusi hazırlanmış dəftərlər və qələmlər kimi yazı əşyaları, sinif işləri üçün rəngli qələmlər və lövhələr qıtlığını aşkar etdilər. Bu materialların bir qismi müəllimlər üçün mövcud olsa da, əksəriyyəti bu sayın qəbul olunan tələbələrin sayına uyğun gəlmədiyini düşünür. Öz növbəsində, müəllimlər belə bir tədris şərtinin yazı tədrisi ilə uyğun olmadığını qeyd edirlər. Yaranan problemlər tələbələrin öyrənmə bacarıqlarına mənfi təsir edir və onları həvəsdən salır.

Standart birinci və ikinci kurs tələbələrində yazı səriştəsini inkişaf etdirmək üçün müəllimlərin üzləşdikləri problemləri aradan qaldırmaq vacib bir məsələdir. Ali təhsil müəssisələrində problemlərin həll edilməsi əsasən rəhbərlik tərəfindən aparılır.

Nəticə. Günümüzün qlobal iqtisadiyyatında dil öyrənmək zəruri bir bacarıqdır. Bir çox mütəxəssis, ingilis dilində oxumaq və ingilis yazı bacarıqları haqqında bir məlumat olmadan, ingilis dilində danışan ölkələrdə baza səviyyəsində də iş aparmağı ehtiva edərsə, bir karyeranın bir qədər məhdud olacağını söyləyir. Buna görə,

karyerasını global bazarda irəliləmək istəyən hər bir iş adamı üçün ingilis dilinin bir şərt olması tövsiyə olunur. İngilis yazısını öyrənməyin bir üsulu, sevdiyiniz mövzuları öyrənmək və bu mövzularda ən çox sevdiyiniz müəlliflərin üslubunda yazmaqdır. Əsəri təşkil edən ayrı-ayrı personajlar, sözləri və cümlələri yazarkən və yenidən yazarkən, ingilis yazılarında tez-tez istifadə olunan konkret mövzuları tədrisən görəcək və anlayacaqsınız. Əlbətdə ki, ingilis dilində yazmağı öyrənməyin ən yaxşı yolu dörd əsas bacarığı mükəmməl şəkildə mənimsəməkdir ki, bunlardan ən vacibi və çətini də yazı bacarığı hesab olunur.

Ədəbiyyat siyahısı

- 1.Halio,M.P. (1990). Student writing: Can the machine main the message. Academic Computing; p.30
- 2.Levy, C. M, & Ransdell, S. E, (1995). Is writing as difficult as it seems? Memory and Cognition; p.15
- 3.Tompkins, G. E. (1994) Teaching Writing: Balancing Process and Product. Columbus: Merrill; p.3
4. Stein, M, Dixon, R.C. and Isaacson, S. (1994). Effective writing instruction for diverse learners. School Psychology Review.
5. file: /// C: / Users / user / Documents / Dissertation / using / writing-skills-pdf; pp.2-6.

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru S. İsgəndərova